

ДЕЈАН АЈДАЧИЋ, ЗОРИЦА ЂЕРГОВИЋ-ЈОКСИМОВИЋ,  
*футурофантијасијика.*

Нови Сад: Академска књига, 2025, 270.

Монографија *Футурофантијасијика* настала је у коауторству слависте Дејана Ајдацића и англисткиње Зорице Ђерговић-Јоксимовић, потврђених зналаца и истраживача у области научне фантастике, утопије и фикционалне књижевности. После многобројних појединачно објављених научних радова и публикација из ове области, сјединили су своја досадашња сазнања и саставили синтетичку студију посвећену жанру футурофантастике. Свесни чињенице да је реч о хибридном жанру у коме се спајају различити типови приказивања будућности, овај двојац заплочио је кроз широко (и дубоко) море књижевних светова футурофантастике, али истовремено нису занемарили и разматрање других мултимедијалних нарација, као што су филмска, радијска, телевизијска и стриминг продукција, уметност стрипа и гејминг. Тема проучавања диктирала је интердисциплинарни приступ истраживању, од књижевно-теоријског, књижевно-историјског и лингвистичког, све до футуролошког, културолошког, социолошког, психолошког, естетског и етичког. Како сами аутори наводе, важне ослоње у теоријским приступима чине разматрања о хронотопу Михаила Бахтина, могућим световима Лубомира Долежела и Кшиштофа Маја, писања Станислава Лема и Фредрика Џејмсона, студије Дарка Сувина и других, а од значаја су биле и постојеће историје научне фантастике. Теоријска разматрања вешто су уткана у питку анализу примера, тако да је текст разумљив и ширем кругу читалаца.

Структура књиге је дубоко промишљена: после Увода, следи девет поглавља која третирају различите могућности и аспекте приступа питањима фикционалних представа у књижевности и другим медијима, а затим се сваки постављени проблем разрађује у потпоглављима. Кроз прва поглавља се тумаче комплексна питања темпоралности могућих светова фикције, наратолошка позиција писца футурофантастике у односу према актерима радње, однос науке и уметничке фикције, уплив идеологије у књижевну футурофантастику и улога неологизама и измишљених језика у делима о будућности. Овде издвајамо разматрање целокупног тока времена у делима футурофантастике (поглавље *Осе времена*), где аутори закључују „да је време у научној фантастици ретко кад само пука физичка величина, нити је само по себи примарна или једина тема – оно је чврсто испреплетано с личним, субјективним, и историјским, објективним доживљајима и појавама” (стр 48). Дакле, футурофантастика припада пре свега свету књижевности и

фикције, те и појам времена више спада у аспект нарације него у појам који разматра наука.

Као централни део књиге видимо пето и шесто поглавље (*Моћиви и теме футурофантијасике* и *Свејови футурофантијасике*) у којима се систематизују мотиви, теме и описани могући светови у делима футурофантастике чиме се јасније дефинишу жанровске одлике. Овој проблематици се приступа кроз синтетички усмерену систематизацију идеја и визија човека и човечанства у футурофантастици, а углавном на примерима словенских и англофоних књижевности. Тако се посебно издвајају теме и мотиви еволуције, суперјунака, човека-машине, бесмртности и болести, а затим се издвајају различити светови футурофантастике, као што су ванземаљски светови, светови машина, дистропијски, утопијски, уништени светови, али и паралелни светови алтернативне историје, виртуелни светови и унутрашњи (психолошки) светови.

Последња три поглавља (*Поетика смешног у футурофантијасици, Жанрови на рубу футурофантијасике, И даље...*) представљају даље ширење хоризонта тумачења жанровских и наджанровских одлика дела која припадају кругу фикције и фантастике. Коришћење поетичких средстава ироније, сатире, гротеске, а пре свега пародије у футурофантастичним књижевним и филмским делима, често имају субверзивни и критички карактер уперен против савремених појава и дешавања. Неки од наведених примера су Замјатинов роман *Ми*, дела браће Стругацки, Станислава Лема, Артура Кларка, Џона Виндама или филмови Грега Мотоле и Роџера Кормана. Такође, аутори монографије полазе од тезе да футурофантастика поседује извесна наджанровска својства. Ова дела су комбиновани жанровски хибриди у којима се спајају нпр. футурофантастика и бајка, бајка и киберфантастика, фентези и киберфантастика итд. Разматра се и митско-магијска мотивација епске фантастике где улогу добијају волшебна бића попут демона, вештица, зомбија (дела англоамеричких писаца Вилијама Сибрука, Макса Брукса, Ричарда Метисона или у словенским књижевностима код Марине и Сергеја Дјаченка и Сергеја Лукјаненка). Ипак, не завршава се све на набрајању примера, већ се даје објашњење за појаву хибридизације науке, фантастике и хорора и то у уметничким и вануметничким подстицајима. Тиме се прелази у сферу социолошког и психолошког тумачења издвојених дела. Закључује се да футурофантастика укршта жанрове од бајки, епске фантастике, магијског реализма и хорора, преко утопије, дистопије и алтернативне историје, до киберпанка и афрофутуризма.

На крају књиге налази се *Списак књижевних дела* и *Списак филмских и телевизијских дела* који се у монографији користе као примери у разматрању широко схваћеног жанра футурофантастике. То представља драгоцен извор за стручну, али и за ширу јавност. Може се рећи да је то и



врста водича за будуће „кориснике” футурофантастичних жанрова. Такође, на овом месту прегледно сагледавамо репрезентативан низ дела које су аутори издвојили у свом разматрању. Наилазимо на неизоставне класике жанра, али и на недовољно призната и мање позната имена и значајна дела.

Један од највећих квалитета овог рукописа видимо у широком спектру примера уметничких дела (на првом месту књижевних и филмских, али и дела других медија и савремених израза), што овом тексту даје квалитет проширене *Encyclopedie SF* обogaћене стручним и социјално-филозофским тумачењима. Укључивање примера класика жанра, али и мање познатих дела и примера нових медија, као и беспрекорно познавање примера из словенске и англофоне футурофантастике, чине ову монографију одличним полазиштем за даља истраживања. И не само то! Ова књига пружа дефинисане путоказе за даља проучавања која би укључила области историје идеја, историје културе, социологије научних идеја, па чак и области природних и техничких наука. С друге стране, монографија *Футурофантијасџика* пружа подстицај и за обичне љубитеље фантастике јер осветљава многе аспекте тумачења и разумевања жанра.

Коауторско писање монографије носи ризик садржинске и стилске неуједначености, што овде није случај. У уводном тексту рукописа аутори наводе да нису самостално писали посебна поглавља, већ су текст допуњавали и надограђивали. Тиме је постигнута природна садржајна уједначеност рукописа, а аутори кроз читав текст остају верни научно-есејистичком стилу. Скоро у свим поглављима аутори излазе из сфере књижевне анализе и развијају теме и проблеме футурофантастике у правцу филозофских, психолошких и етичких опсервација. Наравно, у текст књиге интегрисана су сазнања и закључци оба аутора из њихових ранијих студија и публикација.

Монографија *Футурофантијасџика* аутора Дејана Ајдацића и Зорице Ђерговић-Јоксимовић представља успешну синтезу досадашњих проучавања два аутора из области фикционалних представа у делима књижевне фантастике, утопије и фикције. Монографија поставља чврст темељ за одређивање и тумачење жанра футурофантастике, а представља и значајан импулс за будућа интердисциплинарна истраживања.

*Александра Корда-Пејровић\**

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за славистику

korda@verat.net

\* <https://orcid.org/0000-0002-8300-0609>